

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HÓA HÀ NỘI
KHOA DI SẢN VĂN HÓA

NGUYỄN MAI PHƯƠNG

TÌM HIỂU LỄ HỘI CƯỚP PHẾT
XÃ BÀN GIẢN - HUYỆN LẬP THẠCH -
TỈNH VĨNH PHÚC

KHÓA LUẬN TỐT NGHIỆP
NGÀNH BẢO TÀNG HỌC
Mã số: 52320305

Người hướng dẫn: **TS NGUYỄN SỸ TOẢN**

HÀ NỘI - 2015

LỜI CẢM ƠN

Đề tài khóa luận tốt nghiệp: “*Tìm hiểu lễ hội Cướp Phét xã Bàn Giản, huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc*” được hoàn thành là kết quả học tập tại khoa Di sản văn hóa Trường Đại học Văn hóa Hà Nội. Trong suốt quá trình nghiên cứu đề tài, em luôn nhận được sự quan tâm, giúp đỡ nhiệt tình từ các thầy cô hiện là giảng viên Khoa Di sản Văn hóa – Trường Đại học Văn hóa Hà Nội cũng như gia đình và bạn bè.

Qua đây, em xin tỏ lòng cảm ơn chân thành tới các thầy cô trong Khoa Di sản Văn hóa, và đặc biệt em xin gửi lời cảm ơn sâu sắc tới TS.Nguyễn Sỹ Toàn – người đã trực tiếp hướng dẫn khoa học, giúp đỡ và chỉ bảo cho em trong suốt quá trình nghiên cứu và hoàn thiện bài khóa luận này.

Em cũng xin cảm ơn chân thành các cụ cao niên trong làng Đông Lai, xã Bàn Giản đã cung cấp tư liệu và tạo điều kiện thuận lợi để em tiếp cận, khảo sát lễ hội cũng như di tích đình làng Đông Lai.

Xin chân thành cảm ơn gia đình, bạn bè đã động viên, giúp đỡ để em hoàn thiện bài khóa luận này.

Là một sinh viên năm thứ tư, chưa có nhiều thời gian được tiếp xúc với thực tế, với lượng kiến thức còn hạn chế, do vậy bài khóa luận khó tránh khỏi những thiếu sót. Em kính mong nhận được sự đóng góp, chỉ bảo kiến thức từ các thầy cô giáo và các bạn để bài khóa luận này được hoàn thiện hơn nữa.

Em xin chân thành cảm ơn !

Hà Nội, ngày 20 tháng 4 năm 2015

Sinh viên

Nguyễn Mai Phương

MỤC LỤC

PHẦN MỞ ĐẦU	4
1.Lý do chọn đề tài.....	4
2.Mục đích nghiên cứu của đề tài	5
3.Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
4.Nhiệm vụ nghiên cứu	6
5.Phương pháp nghiên cứu của đề tài	6
6.Bố cục của đề tài	6
PHẦN NỘI DUNG	7
CHƯƠNG 1. TỔNG QUAN VỀ KHÔNG GIAN VĂN HÓA XÃ BÀN GIẢN VÀ SỰ HÌNH THÀNH LỄ HỘI CƯỚP PHẾT	7
1.1. Tổng quan về không gian văn hóa xã Bàn Giản	7
<i>1.1.1. Vị trí địa lý và điều kiện tự nhiên</i>	7
<i>1.1.2. Lịch sử hình thành và địa giới hành chính qua các thời kỳ lịch sử</i> ... 7	
<i>1.1.3. Đặc điểm dân cư</i>	9
<i>1.1.4. Điều kiện kinh tế</i>	10
<i>1.1.5. Truyền thống lịch sử và văn hóa</i>	11
1.2. Sự hình thành lễ hội Cướp Phết	19
<i>1.2.1. Quan niệm về lễ hội</i>	19
<i>1.2.2. Lễ hội Cướp Phết xã Bàn Giản</i>	21
CHƯƠNG 2. LỄ HỘI CƯỚP PHẾT XÃ BÀN GIẢN XƯA VÀ NAY ...	23
2.1. Lễ hội Cướp Phết xưa	23
<i>2.1.1. Không gian tổ chức lễ hội</i>	23
<i>2.1.2. Nhân vật được thờ phụng trong lễ hội</i>	26
<i>2.1.3. Diễn trình lễ hội</i>	32
2.1.3.1. Thời gian diễn ra lễ hội	33
2.1.3.2. Công việc chuẩn bị	34
2.1.3.3. Các nghi thức nghi lễ	42
2.1.3.4. Các trò chơi trò diễn	50

2.2.Sự biến đổi của lễ hội Cướp Phết trong đời sống hiện đại	60
CHƯƠNG 3: BẢO TỒN VÀ PHÁT HUY GIÁ TRỊ LỄ HỘI CƯỚP PHẾT TRONG ĐỜI SỐNG HIỆN NAY	63
3.1.Giá trị của lễ hội Cướp Phết trong đời sống hiện nay	63
3.1.1. <i>Giá trị cố kết cộng đồng</i>	<i>63</i>
3.1.2. <i>Giá trị hướng về cội nguồn dân tộc</i>	<i>64</i>
3.1.3. <i>Giá trị cân bằng đời sống tâm linh</i>	<i>65</i>
3.1.4. <i>Giá trị sáng tạo và hưởng thụ văn hóa</i>	<i>65</i>
3.1.5. <i>Giá trị bảo tồn, làm giàu và phát huy bản sắc văn hóa dân tộc</i>	<i>66</i>
3.2. Thực trạng việc tổ chức lễ hội Cướp Phết hiện nay.....	67
3.2.1. <i>Những điểm tích cực.....</i>	<i>67</i>
3.2.2. <i>Những mặt hạn chế.....</i>	<i>69</i>
3.3.Giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị lễ hội Cướp Phết xã Bàn	
Giản, huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc	71
PHẦN KẾT LUẬN.....	73
DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO	75

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Lễ hội truyền thống là di sản văn hóa của dân tộc. Lễ hội là một hình thức sinh hoạt văn hóa cộng đồng đã có từ lâu đời, trở nên phổ biến và là một món ăn tinh thần không thể thiếu trong đời sống của người Việt từ ngàn đời nay. Không những vậy, nó còn là môi trường tốt để lưu giữ những giá trị truyền thống qua các thời đại, là nhịp cầu nối giữa quá khứ và tương lai.

Đất nước Việt Nam đã trải qua hàng ngàn năm lịch sử dựng nước và giữ nước. Trong suốt chiều dài lịch sử ấy, cộng đồng người Việt đã sản sinh ra biết bao phong tục, tập quán để góp phần tạo nên một nền văn hóa phong phú, đa dạng, mang những đặc trưng riêng của nền văn minh lúa nước. Trong kho tàng văn hóa của dân tộc thì lễ hội truyền thống là loại hình hết sức độc đáo, phản ánh chân thực mọi mặt của đời sống văn hóa – xã hội mà nó trải qua.

Trên khắp đất nước ta, hầu như địa phương, làng xã nào cũng có lễ hội. Lễ hội diễn ra quanh năm nhưng tập trung chủ yếu vào mùa xuân và mùa thu (xuân thu nhị kỳ). Mỗi vùng quê trên đất nước Việt Nam đều mang trong mình những nét đặc sắc rất riêng được tạo nên bởi những con người sinh sống trên những vùng đất đó. Thông qua lễ hội, chúng ta có thể tìm hiểu về lịch sử, văn hóa của từng vùng miền bởi nó là bức tranh phản ánh chân thực những sắc thái văn hóa riêng, từ phong tục tập quán đến truyền thống, tinh thần trong suốt quá trình bảo vệ và phát triển quê hương đất nước.

Vĩnh Phúc là một vùng đất cổ, có bề dày lịch sử và truyền thống văn hóa lâu đời. Nơi đây đã từng là vùng đất cư trú của người Việt cổ, giàu có về văn hoá dân gian, đậm đặc về văn hoá tâm linh, tập trung vào các hoạt động lễ hội tại các di tích lịch sử văn hoá và danh lam thắng cảnh. Lễ hội ở Vĩnh Phúc mang những dạng thức phổ biến của lễ hội người Việt nói chung đồng thời cũng có những biểu hiện riêng của địa phương mang tính đặc thù mà không nơi nào có được. Điều đáng nói là những nghi lễ, tín ngưỡng đó lại được đan xen, hòa quyện vào các lễ hội xuất hiện từ lâu đời. Có thể nói, Vĩnh Phúc là

mảnh đất urom mằm, phát tích văn hóa mà biểu hiện tập trung là truyền thuyết và lễ hội.

Trong những năm gần đây, Việt Nam đang trong quá trình công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước; nhịp sống hiện đại đang làm xã hội thay đổi, kéo theo những thay đổi về tư tưởng của con người. Các lễ hội truyền thống đang có nguy cơ ngày càng mai một hoặc biến tướng thì việc tìm hiểu, nghiên cứu các lễ hội truyền thống ngày càng có ý nghĩa thiết thực. Hơn nữa, các lễ hội truyền thống là sự tích hợp văn hóa của nhiều thời đại nên việc giải mã các lớp văn hóa được bảo lưu trong lễ hội là điều cần thiết bởi chúng phản ánh thời đại mà các lễ hội được sản sinh. Xuất phát từ ý nghĩa trên, để gìn giữ và phát huy những lễ hội truyền thống trên vùng đất chứa đựng nhiều dấu tích huyền thoại, truyền thuyết và các giá trị văn hóa đặc sắc trên vùng đất Vĩnh Phúc, em xin chọn đề tài: “*Tìm hiểu lễ hội Cướp Phét xã Bàn Giản, huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc*” làm đề tài nghiên cứu khóa luận tốt nghiệp, ngành Bảo tàng học tại khoa Di sản Văn hóa, trường Đại học Văn hóa Hà Nội.

2. Mục đích nghiên cứu của đề tài

Nghiên cứu về lễ hội Cướp Phét trong không gian văn hóa của xã Bàn Giản xưa và nay. Trên cơ sở đó đề xuất một số giải pháp bảo tồn và phát huy giá trị của lễ hội này trong giai đoạn hiện nay.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Đối tượng của khóa luận là “Lễ hội Cướp Phét xã Bàn Giản, huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc”

3.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về không gian, tập trung ở làng Đông Lai, xã Bàn Giản, huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc. Trong điều kiện cần thiết sẽ mở rộng nghiên cứu khảo sát các vùng xung quanh nhằm tìm hiểu, so sánh, tìm ra nét chung và riêng với lễ hội Cướp Phét.

- Về thời gian, chủ yếu tập trung nghiên cứu lễ hội Cướp Phết diễn ra hiện nay, trong điều kiện cần thiết sẽ sử dụng phương pháp hồi cố để so sánh sự biến đổi của lễ hội xưa và nay.

4. Nhiệm vụ nghiên cứu

- Nghiên cứu tổng quan về vùng đất, con người Vĩnh Phúc, từ đó làm cơ sở cho việc nghiên cứu lễ hội truyền thống của địa phương.

- Tìm hiểu nguồn gốc, thời gian và diễn trình lễ hội, khảo sát các trò chơi, trò diễn dân gian trong lễ hội để thấy được nét riêng biệt của lễ hội Cướp Phết Bàn Giản.

- Nghiên cứu về những giá trị của lễ hội Cướp Phết, những điểm tích cực và hạn chế, từ đó đưa ra những phương pháp bảo tồn và phát huy giá trị hội làng và hệ thống trò diễn trong lễ hội.

5. Phương pháp nghiên cứu của đề tài

- Phương pháp nghiên cứu tư liệu: phân tích, tổng hợp, so sánh...

- Phương pháp nghiên cứu liên ngành: Sử học, Bảo tàng học, Mỹ thuật học, Dân tộc học...

- Phương pháp khảo sát điền dã: Quan sát, phỏng vấn, tham dự, ghi hình, mô tả...

6. Bố cục của đề tài

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Danh mục tài liệu tham khảo, Phụ lục, Nội dung bài khóa luận gồm 3 chương:

Chương 1: Tổng quan về không gian văn hóa xã Bàn Giản và sự hình thành lễ hội Cướp Phết

Chương 2: Lễ hội Cướp Phết xã Bàn Giản xưa và nay

Chương 3: Bảo tồn và phát huy giá trị lễ hội Cướp Phết trong đời sống hiện nay

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Toan Ánh (1996), *Nếp cũ hội hè đình đám*, tái bản, Nxb Tổng hợp thành phố Hồ Chí Minh.
2. Nguyễn Trí Bền, Trần Lâm Biền, Bùi Khởi Giang (2000), *Kho tàng lễ hội cổ truyền Việt Nam*, Nxb VHDT, Hà nội.
3. Nguyễn Trí Bền (2011), “Đặc điểm của tín ngưỡng thờ cúng Hùng Vương ở Phú Thọ”, *Tạp chí DSVH*, (35), tháng 2, tr.35-41.
4. Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch – Cục Văn hóa cơ sở (2008), *Thống kê Lễ hội Việt Nam*, tập 1, Hà Nội.
5. Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch – Cục Văn hóa cơ sở (2008), *Thống kê Lễ hội Việt Nam*, tập 2, Hà Nội.
6. Kim Cúc (2013), *Văn hóa làng Đông Lai – Bàn Giản huyện Lập Thạch, tỉnh Vĩnh Phúc*, bản đánh máy, khổ A5, 108tr.
7. Cục Di sản Văn hóa – Bộ VH,TT & DL (2008), *Một con đường tiếp cận di sản văn hóa*, tập 1, 2, 3, 4, Nxb VHTT, Hà Nội.
8. Trịnh Thị Minh Đức, Nguyễn Đăng Duy (1992), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa*, Nxb VHTT, Hà Nội.
9. Trịnh Thị Minh Đức, Phạm Thu Hương (2007), *Bảo tồn di tích lịch sử văn hóa*, Nxb ĐHQG, Hà Nội.
10. *Hồ sơ di tích đình Đông Lai* (1991), Sở Văn hóa Thông tin – Thể thao tỉnh Vĩnh Phú.
11. Phan Khanh (1995), *Cuộc sống hiện đại và văn hóa cội nguồn*, Nxb Văn hóa thông tin, Hà Nội.
12. Vũ Ngọc Khánh (1994), *Tín ngưỡng làng xã*, Nxb VHDT, Hà Nội.
13. Nguyễn Xuân Lân (2000), *Địa chí Vĩnh Phúc (sơ thảo)*, Sở Văn hóa Thông tin – Thể thao tỉnh Vĩnh Phúc.
14. Thu Linh, Đặng Văn Lung (1984), *Lễ hội truyền thống và hiện đại*, Nxb VHTT, Hà Nội.

15. *Luật Di sản văn hóa năm 2011 được sửa đổi bổ sung năm 2009*, Nxb CTQG, Hà Nội.
16. Hoàng Lương (2002), *Lễ hội truyền thống của các dân tộc Việt Nam, khu vực phía Bắc*, NXB ĐHQG HN, Hà Nội.
17. Sở Văn hóa thông tin tỉnh Vĩnh Phú (1973), *Địa chí Vĩnh Phú*, Nxb VHDT, Hà Nội.
18. Hà Văn Tấn – Nguyễn Văn Cự (1998), *Đình Việt Nam*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh.
19. Hà Văn Tấn, “Bảo vệ di tích lịch sử văn hóa trong bối cảnh công nghiệp hóa – hiện đại hóa”, *Tạp chí Xưa và Nay*, (7), tr.53.
20. Tô Ngọc Thanh (2013), *Lễ hội là cách nói duy lý dễ gây hiểu nhầm*, đăng trên báo Lao động ngày 18/8/2013.
21. Trần Ngọc Thêm (1997), *Tìm về bản sắc văn hóa Việt Nam*, Nxb Thành phố Hồ Chí Minh.
22. Ngô Đức Thịnh (2001), *Về tín ngưỡng và lễ hội cổ truyền*, Nxb VHNT, Hà Nội.
23. Trương Thìn (Chủ biên) (1990), *Hội hè Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc, Hà Nội.
24. Lê Kim Thuyên (2013), *Câu đối ở các di tích Vĩnh Phúc*, Sở Văn hóa Thể thao và Du lịch tỉnh Vĩnh Phúc.
25. Lê Trung Vũ (Chủ biên) (1992), *Lễ hội cổ truyền*, Nxb KHXH, Hà Nội.